

והביקור הוא פעם אחת בכל יום ויום מארבעת הימים (ראה לשון רש"י, ע"פ הערות הגר"ש אלישיב). ויש שכתבו, שיתכן שדי בביקור פעם אחת בלבד בכל אותם ארבעת הימים (ראה חז"א או"ח קכד לדף זה, ושיעורי ר' משולם דוד מנחות מט, ב).

אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, והוא דין מיוחד בקרבן תמיד [מלבד קרבן פסח] שצריך ביקור, כנלמד מהפסוק המובא כאן, אבל שאר קרבנות אינם טעונים ביקור, ואפילו קרבנות המוספים שהם קרבנות ציבור (ראה גמ' מנחות מט, ב, ורש"י ורשב"א שם).

אֵלָא הוּא הָהָא לְמַעוּטֵי פֶסַח שְׁנֵי דְקוֹרְבָנֵיהּ, שהפסוק ממעט פסח שני [הדומה לפסח מצרים שהוא יום אחד] שאינו טעון ביקור, אבל קרבן פסח ראשון לדורות, טעון ביקור (רש"י). ויש מפרשים, ש'פסח שני' האמור כאן היינו פסח דורות, שאין טעון ביקור אפילו כשמקריבו במועד פסח ראשון [שלדעתם דין ביקור נוהג רק בפסח מצרים ובקרבן תמיד] (מרכבת המשנה קרבן פסח י, טו, בדעת הרמב"ם שם, וכן דעת הרשב"א מנחות מט, ב).

וְכָל עֶרֶל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ, שמתו אחיו מחמת מילה (רש"י), וכמשמעות הגמ' להלן שהערל לבו לשמים (ראה תוס' זבחים כב, ב ד"ה ערל). ויש מפרשים, שמדובר על מומר לערלות, ונחשב שלבו לשמים משום שאינו נימול רק בגלל שירא מצער המילה (תוס' שם), שאלו מי שמתו אחיו מחמת מילה, נחשב אנוס (תוס' חגיגה ד, ב ד"ה דמרה). ואיסורו זה של הערל לאכול בקרבן פסח, הוא איסור נוסף על איסורו הכללי לאכול בכל הקדשים (ח' מן ר"ז הלוי מאכלות אסורות ב, כ).

אֵבֶל הוּא אוֹכֵל בְּמִצֵּה וּמְרוֹר, שאף שנאמר 'על מצות ומרורים יאכלוהו' והוא אינו יכול לאכול פסח, מכל מקום חייב הוא באכילת מצה ומרור (תוס' רא"ש יבמות עא, א). שבזמן הבית שנהג קרבן פסח, חייבים לאכול מרור גם אלו שלא הקריבו קרבן פסח [בשונה מבזמן הזה, שאין פסח כלל, שאין חייבים במרור] (ביאור הגר"פ פערלא לס"ג עשה מז, בדעת הרס"ג; ח' הגר"ח לעיל צא, ב בדעת רש"י. וכן שמע במאירי לעיל כח, ב בפ' ראשון). ויש שכתבו, שמה שנקט מרור, הוא שיגרת לשון, שבאמת חייב מרור מדאורייתא אינו אלא באכילתו יחד עם קרבן פסח (מאירי שם, בשם 'יש מי שפירש'). ■ להלכה, ערל חייב במצה ובמרור (רמב"ם קרבן פסח ט, ח. וראה מנחת חינוך מצוה יז אות כז).

בֶּן נֹכֵר - יהודי מומר (רש"י), לאחת ממצוות התורה (ראה רש"י לעיל כח, ב ושמות יב, מה ורא"ש שם בדעתו). ויש מפרשים, מומר לעבודה זרה, שעובד אלהי נכר (רמב"ם קרבן פסח ט, ז). והוא איסור מיוחד בקרבן פסח, שלא מצינו בשאר הקרבנות (ח' מן ר"ז הלוי מאכלות אסורות ב, כג, וראה קרן אורה יבמות עא, א שדן בזה). ויש שכתבו שהוא איסור שנוהג בכל הקרבנות (לקוטי הלכות מנחות קט, א זבוח תודה).

וְאִיצְטְרִיף לְמִיָּתֵב עֶרֶל וְאִיצְטְרִיף לְמִכְתֵּב בֶּן נֹכֵר וְכו'. שהערל נחשב כבן נכר, כפי שנאמר בפסוק (יחזקאל מד, ט) 'בן נכר ערל לב וערל בשר', ולכן הגמ' עושה צריכותא ביניהם (ראה שיעורי רבנו משולם הלוי זבחים כב, ב, ע"פ רמב"ם ביאת מקדש ו, ח).

אֵלָא מַעֲתָה תוֹשֵׁב וְשָׂכִיר וְכו'. אין לגרום כן, שהרי תושב ושכיר הם שני סוגים של עבד עברי, שנחשבים כישראל ואוכלים בקרבן פסח, וזהו פסוק מיותר שלא נצרך אלא לדרשה (רש"י). ויש מפרשים, שתושב ושכיר הם גר תושב וגוי, שאינם אוכלים קרבן פסח, ואפילו כשהם מהולים, ואינם בכלל 'כל ערל לא יאכל בו' (רש"י שמות יב, מה, ותוס' יבמות ע, ב ד"ה אלא בשם המכילתא), ובכך מתיישבת הגירסא שלפנינו (תוס' שם עא, א ד"ה בו).

מַהוּ, מִדְּאִישְׁתְּרִי טוֹמְאָת בְּשָׂר אִישְׁתְּרִי נָמִי טוֹמְאָת אִימורִין, האם הותר גם איסור אכילת האימורים בטומאת הגוף, על אף שאינם עומדים לאכילה אלא להקטרה, והאוכלם עובר עליהם משום זרות (רש"י), ואפילו הוא כהן, שהרי לא ניתנו לאכילת הכהנים (ראה מנחות עד, א). אכן כל ספק הגמ' הוא על אותם האימורים שאין באכילתם איסור כרת, כגון כליות ויותרת הכבד (ראה רש"י לעיל צה, ב), שאילו החלבים, בלאו הכי יש בהם איסור כרת של אכילת חלב (מחנה ראובן).

כָּל הֵיכָא דְלִיתִיהּ לְטוֹמְאָת בְּשָׂר לִיתִיהּ לְטוֹמְאָת אִימורִין, ולפי טעם זה, גם טמאים אחרים [שאינם טמאי מת], שלא הותר להם פסח בטומאה, איש חייבים על אכילת האימורים בטומאה [ואילו רב יוסף סבר, שאין להתיר אלא משום 'הואיל ואישתרי', ולכן לא הסתפק אלא על טמאי מת] (גצ"ח, וראה מאירי לעיל צה, ב).

וּמֵאֵן לֵימָא לָן דְּלֹא שְׁוִיסקֵי עֲבֹדָה, שעשאוים בשר צלוי בשיפוד (רש"י) ואכלום (רבנו חננאל: הערוך ערך שויסקי), שבאכילת החלבים והאימורים של אותו הפסח קיימו את מצות 'ואכלו את הבשר בלילה הזה' (ש"ת חתם סופר י"ד רלה), שקודם מתן תורה עדיין לא הוזוהר על אכילת חלב ואימורים (הגהות יעב"ץ: משך חכמה ויקרא ג, ז). ויש מפרשים, שצלו את האימורים בשיפוד ושרפום לשם גבוה (מאירי), וכעין דין שריפה שמצינו בפרים הנשרפים [שאין זה מדין הקטרה, כיון שלא היה שם מזבח] (ח' הגרמ"ז [לרבי מנחם זמבא] ט).

וְתוּ מִיָּדִי אֶתְרִינָא לֹא הָהָא, שלא היה במצרים מזבח להקטרת האימורים (רש"י). וזהו לדעת הסוברים שבשעת היתר הבמות צריכים להקטיר דוקא על במה או מזבח, אבל לדעת הסוברים שאפשר להקטיר גם על הארץ, יש לומר שגם במצרים הקטירו את האימורים על הארץ (אור שמח חמץ ומצה ו, א; גליוני הש"ס). ובתרגום יהונתן (שמות יט, ד) כתב, שהקדוש ברוך הוא נשא את בני ישראל על כנפי נשרים ממצרים למקום המקדש ושם עשו את הפסח, ולדעתו יש לומר שזריקת הדם והקטרת האימורים התקיימה על המזבח שהיה שם (רש"י להלן ע"ב).

מִשְׁנֵה פֶסַח מִצְרַיִם מִקְחוּ מִבְּעֶשֶׂוֹר, שאומר 'זה לשם פסח' (רש"י), שממצינו בכך לקרבן פסח, ואין צריך להקדישו דוקא (ראה חז"א או"ח קכד לדף זה, ע"פ משמעותו רש"י בסוגיא). ולא הוזכרו אלא שלא להקדים את לקחתו לפני עשור, אך היו יכולים ללוקחו לאחר עשור (ראה מאירי בשם גדולי קדמוניו [בעל האשכול] ע"פ מכילתא). ויש שכתבו, שמצות לקיחה אינה מתקיימת אלא בעשור, אלא שבדיעבד הקרבן כשר אף אם לקחו לאחר מכן (חז"א שם, בביאור המכילתא). וכל אחד מבני החבורה היה צריך להיות מנוי על הפסח בעשור, כדי שיתקיים בו דין 'מקחו מבעשור' (טורי אבן מגילה כט, ב).

וְטַעֲוִן הָזֶה בְּאֶנְדָּת אֹזֹב וְכו'. ודבר זה פשוט שלא נהג אלא בפסח מצרים, כדי שלא יבוא המשחית לנגוף בבתיהם, ואין צריך מיעוט מפסוק שאינו נוהג בפסח דורות (תוס' י"ט).

גְּמָרָא. בִּיקוֹר אֶרְבַּעַה יָמִים קוֹדֵם שְׁחִיטָה, שבכל ארבעת הימים שקודם השחיטה, מבקרים את בהמת הקרבן לראות שאין בה מום (רש"י). ויום השחיטה אינו נכלל בארבעת הימים, וכמו שמצינו בפסח מצרים שהיה הביקור בימים י-ג ניסן (רש"י ערכין ג, ב). ויש סוברים, שהביקור כולל את יום השחיטה (רבינו גרשום שם; רש"י שם בשם רבותיו), ש'מקצת היום ככולו' (רבינו גרשום שם), והביקור בפסח מצרים היה ארבעה ימים, משום שיתכן שלקחו את הפסח בעשור סמוך לשקיעה וביקורוהו בימים יא-יד ניסן (מושב זקנים שמות יב, ו).